

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкаралупа. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.

Жданович Ю.М., м. Київ

РОЛЬ ГРОМАДИ У ЗДІЙСНЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ СІМЕЙ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

У статті розкрито важливість громади для інтеграції вимушених переселенців у новому поселенні, а також роль громади у здійсненні соціально-педагогічного супроводу дітей із сімей вимушених переселенців. Визначено значення стереотипів, соціальних настроїв та соціальних очікувань представників приймаючої громади щодо вимушених переселенців, а також позиції самих переселенців для процесу інтеграції у приймаючу громаду.

Ключові слова: соціально-педагогічний супровід, діти-переселенці, сім'ї вимушених переселенців, приймаюча громада, інтеграція в громаду.

Війна на Сході України, розпочата Росією в 2014 році, яка триває і нині, викликала масові міграційні процеси всередині країни. Тисячі сімей, побоюючись за своє життя й безпеку, залишили своє житло, роботу і переїхали в інші регіони України. Не дивлячись на те, що минуло вже чотири роки від початку перших переселень, проблема соціально-педагогічного супроводу дітей із сімей вимушених переселенців залишається актуальною і сьогодні.

Слід зазначити, що коло проблем дітей із сімей вимушених переселенців від початку міграційних процесів до сьогодні дещо змінилися.

На початку анексії Криму та війни на Сході України найбільшими для вимушених переселенців були проблемами розміщення у новому поселенні, забезпечення харчуванням, одягом, працевлаштування, медичне обслуговування, доступ дітей до освіти, порушення психічного стану (стрес, агресія, депресія, страх тощо). На сьогодні частина цих проблем частково вирішується. Так, незначна частина сімей вирішила основні соціальні проблеми: купили житло, влаштувалися на роботу, діти адаптувалися до нового шкільного колективу, знайшли друзів. Але для більшості вимушених переселенців соціально-економічні (відсутність власного житла, проблеми

отримання соціальних послуг, проблеми з працевлаштуванням), психологічні (підвищена тривожність, страх, агресивність), соціально-педагогічні (дезадаптація дітей, погана інтегрованість у життя нової громади) проблеми залишаються не розв'язаними і все ще актуальними.

Разом з тим, для багатьох дітей-переселенців більш гостро постали саме проблеми соціально-педагогічного характеру. А саме, проблеми спілкування з однолітками в громаді, спільне дозвілля, а також, пов'язані з цим проблеми з навчанням, соціальної активності у шкільному колективі. Відсутність взаємодії дітей вимушених переселенців з ровесниками у громаді призводить до посилення і без того ще не розв'язаних проблем психологічного характеру.

Тому особливої актуальності сьогодні набуває проблема інтеграції дітей із сімей вимушених переселенців у громаду, яка стосується як тих переселенців, які орендують житло чи проживають в місцях компактного поселення, так і тих, які придбали власне житло і стали частиною тієї громади.

Отже, такі діти потребують соціально-педагогічного супроводу, що сприятиме їхній успішній інтеграції у нову громаду.

Зазначимо, що інтеграція має двосторонній характер і залежить від готовності до неї обох сторін. Разом з тим, її ефективність має своє відображення як на переселенців, так і на приймаючу громаду, оскільки успішна інтеграція сімей вимушених переселенців у нову громаду сприяє ефективному їх залученню і використанню їхнього потенціалу для соціального розвитку цієї територіальної громади. Також успішна інтеграція вимушених переселенців у нові громади забезпечить підвищення рівня згуртованості української нації, що, у свою чергу, дозволить подолати проблеми, які штучно нав'язані українцям і базуються на так званій "роз'єднаності сходу і заходу".

З метою успішної інтеграції дітей із сімей вимушених переселенців у громаду та подальшої успішної їх соціалізації необхідний соціально-педагогічний супровід. При цьому концептуальним визначаємо положення про те, що носієм проблеми інтеграції дитини-переселенця є не лише сама дитина, але і її оточення. Таким чином, громада відіграє суттєву роль у здійсненні

соціально-педагогічного супроводу дітей-переселенців. А сам соціально-педагогічний супровід спрямовується на стимулювання усвідомленої, цілеспрямованої активності дітей-переселенців у самовияві, самореалізації у житті громади.

Показником ефективності соціально-педагогічного супроводу інтеграції дітей-переселенців у громаду є їхні позитивні зміни у спілкуванні з іншими членами громади, гармонізація відносин з однолітками та емоційний комфорт кожної дитини у громаді.

Отже, розглядаючи роль громади у здійсненні соціально-педагогічного супроводу дітей-переселенців, з'ясуємо, що зі сторони місцевого населення перешкоджає прийняттю вимушених переселенців та їхній інтеграції у громаду.

Перш за все важливе значення мають соціальні настрої та соціальні очікування приймаючої громади. Вивчення соціальних настроїв та очікувань, які є реакцією на зовнішні соціальні об'єкти (для переселенців – місцеві приймаючі громади, для останніх – це переселенці), яка відображає емоційно-раціональне сприйняття цих об'єктів, дозволяє зрозуміти потенційну поведінку носіїв цих настроїв та очікувань. Оскільки соціальні очікування є двостороннім процесом, а соціальні настрої притаманні громадам і вимушеним переселенцям (адже суб'єктами можуть бути як окремі індивіди, так і соціальні групи), разом вони можуть виступити передумовою назрівання соціальних протиріч, конфліктів, зростання або зниження соціальної активності й напруженості [1. с. 57].

Основні чинники, які сприяють негативному ставленню місцевого населення до вимушених переселенців – це негативна інформація про події на Сході та про переселенців зі Сходу, відсутність інформаційної пропаганди про переселенців як ресурсу розвитку громади, низький рівень життя в громаді, низький рівень солідарності в самій громаді, несформованість здорових продуктивних відносин між членами приймаючої громади, нерозвиненість форм та механізмів соціального діалогу в громаді.

Серед місцевого населення в соціальних очікуваннях часто закладені сформовані стереотипи, які заважають позитивному сприйняттю переселенців і розвитку взаємодії. Так, основними стереотипами щодо вимушених переселенців, які притаманні представникам приймаючої громади згідно нашого дослідження, є такі:

- зверхні, агресивні, споживачі, які самі не хочуть працювати;
- чужі за духом, їм не притаманні українські цінності (не поважають українську мову, культуру, історію, символіку);
- їм притаманна проросійська позиція, є носіями ворожих цінностей (вірять в “Русский мир” та його цінності; прагнуть об’єднання з Росією; мають ностальгію за СРСР, Леніним та Сталіним; проти інтеграції в ЄС).
- “ватники”, вірять у міфи та перебувають під впливом російської пропаганди, підтримують сепаратизм;
- чоловіки не хочуть воювати в АТО, а тікають, як переселенці, хоча самі винні в анексії Криму та початку воєнних дій на Донбасі через свою пасивність;
- переселенці є причиною зростання цін і безробіття.

Подібні стереотипи серед жителів приймаючих громад було виявлено в результаті дослідження, що проводилося у рамках проекту “Сприяння діалогу і примиренню в регіонах України” [1. с. 58-59].

Варто зазначити, що, говорячи про інтеграцію дітей-переселенців у колектив ровесників приймаючої громади, ми не можемо не враховувати вище зазначені соціальні настрої та соціальні очікування сімей приймаючої громади, адже діти, слухаючи розмови та обговорення в сім’ї, переймають погляди та ставлення своїх батьків. Відповідно, вони проєктують ці настрої на дітей із сімей вимушених переселенців, що заважає налагодженню позитивної взаємодії та інтеграції.

Таким чином, соціально педагогічний супровід дітей-переселенців передбачає роботу не лише з цими дітьми, але і з їхніми сім’ями, а також, із дітьми та сім’ями приймаючої громади.

Також вважаємо за доцільне визначити один із чинників, що сприяє успішній інтеграції вимушених переселенців у нову громаду. Інтеграція вимушених переселенців у нову громаду значно залежить від їхньої власної соціальної та громадської активності.

Не дивлячись на сформовані стереотипи серед представників приймаючої громади, упереджене ставлення до вимушених переселенців відразу зникає, коли останні демонструють активну проукраїнську позицію.

Як зазначає соціолог дослідницького бюро Sociologist, “люди з активною проукраїнською позицією більш успішно пристосовуються до нових умов і знаходять своє місце в соціумі. Натомість ті, хто втік від жахів війни на Донбасі й не має виразної проукраїнської позиції, відчувають гострий дефіцит соціальних груп, з якими вони могли би “говорити однією мовою”. Не лише на Заході України, а й на Сході близькі до переселенців волонтерські організації мають громадську позицію. А ті, хто цієї позиції не має, дуже важко вмонтовуються в суспільство” [2].

Саме тому, часто соціально-педагогічного супроводу потребують саме діти з таких сімей вимушених переселенців, які не мають чіткої проукраїнської позиції. Здійснюючи супровід таких дітей, знову ж таки, необхідно працювати не лише з цими дітьми, намагаючись сформувані у них проукраїнську позицію, але і з громадою. Адже в цій ситуації роль громади є прийняти дитину і своїм ставленням до неї та своїм прикладом допомогти їй сформувані виразну проукраїнську позицію, залучити до активного життя в громаді.

З сім'ями вимушених переселенців, які відповідають сформованим про них стереотипам, працювати дуже важко, а іноді неможливо через їхню замкненість та небажання іти на контакт. Але через дітей, залучаючи їх у життя громади, через відкритість до них з боку однолітків, інших представників громади, з'являються шанси змінити їхнє ставлення до ситуації на Сході України, сформувані проукраїнську позицію та допомогти інтегруватися в нову українську громаду.

Література

1. Вимушені переселенці та приймаючі громади: уроки для ефективної суспільної адаптації й інтеграції : наукова доповідь / за ред. канд. соціол. наук О.М. Балакіревої ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозув. НАН України". – К., 2016. – 140 с.

2. Савицький О. Результати дослідження "Українські ландшафти дискримінації" 15.06.16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/дослідження-внутрішні-переселенці-одна-з-найбільшдискримінованих-груп/a-19332234>

Журба К.О., м. Київ

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІДЛІТКІВ ДИСКУСІЙНИМИ МЕТОДАМИ

У статті висвітлено проблему формування національно-культурної ідентичності підлітків дискусійними методами. Розкрито методикку проведення міні-дискусії, дискусії та брейн-рингу. Звертається увага на підготовку до дискусії, її розгортання, а також на правила та культуру дискутування.

Ключові слова: підлітки, національно-культурна ідентичність, дискусійні методи.

Формування національно-культурної ідентичності дітей підліткового віку є важливим завданням сучасної школи на тлі глобалізаційних процесів, військового конфлікту з Росією, втрати значною частиною громадян зв'язку з рідною культурою, мовою, розмитістю національно-культурної ідентичності.

Слід враховувати, що перехід до підліткового віку супроводжується зменшенням ролі дорослих у житті дитини, формуванням самостійності, бажанням виконувати нові соціальні ролі, що визначає такі якості, як самооцінка, критичність, соціальна активність, прагнення самостійно розібратися у складних життєвих питаннях, а також у житті країни, здатність до пошуків нових смислів та усвідомлення власної національно-культурної ідентичності. Тому важливо було залучати дітей до дискусій, під час яких вони б могли висловити свою думку щодо різних проблем з метою формування власної думки, поглядів про Україну, національні інтереси, смисл життя, громадянські і патріотичні цінності.

Як правило дискусіям передувала відповідна підготовка, а також використання активних форм, серед яких доцільність підтвердили «Відкритий мікрофон», «Вільна трибуна», які давали змогу учням бути почутими. Зокрема, «Відкритий мікрофон» був шансом не лише висловити думку, міркування.